

כנס המחקר תש"ף מקוון

ספר תקצירים

אוגוסט 2020, אלול תש"ף

חברי הועדה: אירית אברהם (מזכירה אקדמית),

מיה הראל (מזכירת הוועדה),

פרופ' ליהוא זיסברג,

פרופ' דיצה משכית,

פרופ' איליה סיניצקי (יו"ר)

תוכן עניינים

- איכות האינטראקציה עם ההורים, איכות סביבת הבית, וההשלכות על ההישגים האקדמיים של ילדים בגיל הגן ד"ר עדנה אור, ד"ר רינת כספי [הרצאה](#).....3
- שביעות רצון הורים מהטמעת יוזמות חינוכיות בגני ילדים בתכנית עמית אקדמיה פאני אלזרע [הרצאה](#).....4
- מדוע כעס רב יוסף על רב אויא – ניתוח סיפור תלמודי על פי שני ענפי נוסח שונים ד"ר יצחק (צחי) בלאו [הרצאה](#).....5
- צייר השואה אוזיאש הופשטטר ופטרוניו ניצולי השואה אירנה ויעקב (ז"ל) וודיסלבסקי ד"ר אביטל הכט [הרצאה](#).....6
- תפיסות תלמידים את האפקטיביות של למידה היברידיה במתמטיקה ד"ר חוה וידרגור, פז בן-עמרם.....7
- שיעורי מתמטיקה של מתרגלים ושינויים שחלו בהם תוך כדי הוראה בבית ספר וירטואלי ד"ר שולה וייסמן [הרצאה](#).....8
- אינטליגנציה רגשית, תמיכה חברתית ודאגות בימי הקורונה פרופ' ליהוא זיסברג פרופ' אנה זיסברג [הרצאה](#).....9
- דברים שרואים מכאן לא רואים משם – תפיסתן של מורות את תפקידן במסגרות שילוב שונות של תלמידים כבדי שמיעה וחרשים במערכת החינוך הכללית ד"ר גליה טלר-אזולאי*, ד"ר סופי שאולי [הרצאה](#).....10
- תוכנית מעטפ"ת: פיתוח וממצאים ראשוניים פרופ' אליעזר יריב [הרצאה](#).....11
- הערכה משלימה בהכשרת מורים ד"ר ליאורה נוטוב, ד"ר סמדר גלעד חי, פרופ' דיצה משכית [הרצאה](#).....12
- חינוך לאומנויות בגן הילדים בישראל ד"ר יעל ניאגו [הרצאה](#).....13
- מה בין המספר-המשורר לבין קהלו באפוס האוגריתי הקדום? ד"ר שירלי נתן-יולזרי [הרצאה](#).....14
- תפיסתם של מנחים את תרומת הסדנאות למתמחים בשלושה דגמים (פנים אל פנים, מקוון וחממה) ורד פרידמן.....15
- ייצוגי משפחות בספרות הילדים הישראלית ד"ר שי רודין [הרצאה](#).....16
- הוראה רפלקטיבית של תלמידים מחוננים ולא מחוננים בחטיבת הביניים ד"ר רוקסנה רייכמן [הרצאה](#).....17
- כיצד תופסים מורים את ערך הסליחה בחינוך והאם, וכיצד, הם מקשרים אותו פרופ' חנה שחר, אירית פדרו [הרצאה](#).....18
- התרומה של דגם ההכשרה המעשית להוראה "עמית אקדמיה": נקודת המבט של מנהלי המסגרות השותפות לתכנית ד"ר פני שמעוני, ד"ר מירית שרון [הרצאה](#).....19

איכות האינטראקציה עם ההורים, איכות סביבת הבית, וההשלכות על ההישגים האקדמיים של ילדים בגיל הגן

ד"ר עדנה אור*, ד"ר רינת כספי**

*האקדמית גורדון, **מכללת וושנגטון

רקע: הקשר בין קונפליקט משפחה-קריירה של ההורים העובדים לבין הישגים אקדמיים של ילדים הוא נושא שטרם נחקר בהרחבה. ידוע כי באחוז גבוה של משפחות ישראליות שני בני הזוג עובדים והעבודה בדרך כלל היא בהיקף של למעלה מ-8 שעות כאשר היא נגררת עמוק לתוך הערב שאמור היה להיות מוקדש למשפחה. הדבר מתרחש עקב קיומם של טכנולוגיות מתקדמות (טלפונים ניידים) ומעבידים המבקשים זמינות מהעובד לעיתים מסביב לשעון עקב פעילות בינלאומית של החברה. לאור זאת יתכן כי חלק ניכר ממשאבי ההורים מופנים אל העבודה. לפיכך מחקר זה מטרתו לבחון מודל בו לוקחים חלק הגורמים הבאים: איכות האינטראקציה עם ההורה, היקף שעות העבודה, מיצב סוציאקונומי, איכות חומרי הלמידה בבית וכיצד הם קשורים אל הישגים בתחום הקוגניטיבי של ילדי גן חובה.

משתתפים: 91 ילדי גן חובה, 6 הגננות של הילדים 91 אימהות ואבות. הילדים גויסו מ-6 גנים שונים מרחבי צפון ישראל.

כלים: שאלון המיועד להורה המעריך את איכותו האינטראקציה עם הילד ואיכות הגרייה הלימודית בסביבת הבית. שאלון המיועד לגננת המעריך את מידת מוכנות האקדמית של הילד. תצפית במשך שעותיים בילדים במהלך פעילותם בגן כיד לבחון את זמן האינטראקציה שלהם עם 6 פעילויות קוגניטיביות, כמו: השתתפות במשחקי חשיבה, מניה, התנסות בכתיבה; קריאה ועוד.

הליך: המשפחות שגויסו לצורך המחקר קיבלו במעטפה סגורה שלושה שאלונים. שאלון דמוגרפי, שאלון לבחינת איכות האינטראקציה, שאלון לבחינת רמת הגרייה הלימודית בבית. על המעטפה צויין שם הילד בראשי תיבות כדי למנוע זיהוי. הגננות קיבלו במקביל, עבור כל ילד שהשתתף במחקר, שאלון המיועד להעריך את רמת המוכנות למסגרת חינוכית. בתיאום עם הגננת נקבעה תצפית על-ידי קבוצת חוקרים. החוקרים צפו בכל ילד וילד למשך שעותיים. במהלך התצפית נעשה שימוש בסטופר למדידת הזמן המדויק בו נמצא כל ילד וילד בפעילות קוגניטיבית כגון: התנסות בכתיבה בקריאה, השתתפות במשחקי חשיבה, שאילת שאלות ועוד.

ממצאים: ניתוח נתיבים הראה כי לגורמים אישיים של ההורה יש תפקיד מפתח בהישגים קוגניטיביים של ילדיהם. הורים אשר עבדו שעות רבות היו באינטראקציה פחות איכותית עם ילדם. סביבה העשירה בגרייה לימודית הושגה על ידי אימהות משכילות יותר ואבות צעירים יותר ממיצב גבוה. איכות האינטראקציה עם ההורים ואיכות הגרייה הלימודית בבית נמצאה קשורה באופן מובהק להישגים האקדמיים של ילדים.

מסקנות ראשוניות: קיימת חשיבות רבה למודעתם של ההורים לחלוקה נכונה של המשאבים העומדים לרשותם, כך שתתאפשר להם פניות איכותית לילדיהם אחרי שעות העבודה. אינטראקציה איכותית עם ההורה המתבטאת בפניות מנטאלית אל הילד ממלאת תפקיד חשוב בהישגים האקדמיים של הילד.

שביעות רצון הורים מהטמעת יוזמות חינוכיות בגני ילדים בתכנית עמית אקדמיה

פאני אלזרע

האקדמית גורדון

מעורבותם של הורים בתהליכים חינוכיים בגן עשויה לתרום רבות לקשר עם. השתתפות הורים במשימות הקשורות ללמידה של הילד, חיזוק הקשר עם ההורה בעניין התקדמות הילד, ומעורבות הורים בפעולות קהילתיות תורמת לחינוך הילדים. מאידך, חוסר שביעות רצון מצד הורים עלול לנבוע מאי-נחת באשר לאי-יכולתה של המערכת להבטיח לילדיהם חינוך איכותי ומאתגר והישגים לימודיים טובים. המחקר המוצג יתמקד בשביעות רצון ההורים בגני ילדים במחוז חיפה השותפים בתכנית ההתנסות המעשית "עמית אקדמיה" הפועלת באקדמית גורדון. בתכנית משתתפים גני ילדים שנבחרים בשיתוף עם הפיקוח במחוז חיפה. בכל גן משובצות שתי סטודנטיות שמבצעות יוזמות חינוכיות ייחודיות עם הגננת ובהתאמה לתכנית הלימודים, בשילוב טכנולוגיה ושיטות הוראה חדשניות הנלמדות במכללה. מטרת המחקר היתה לבחון האם וכיצד יוזמות אלה קשורות לשביעות רצון ההורים מן הגן? השערת המחקר היתה שיימצאו הבדלים בין שביעות רצון הורים לילדים בגני "עמית אקדמיה", בשאלות הנוגעות לעשייה ותפקוד הגננת סביב היוזמות החינוכיות, לבין הורים לילדים בגנים שאינם בתכנית עמית אקדמיה. במחקר השתתפו 66 הורים, 33 משישה גני עמית אקדמיה מקבץ גנים בכרמל מערבי חיפה בהם משובצות סטודנטיות מעמית אקדמיה, הגננות מנהלות הגן שנה חמישית בתכנית, ומשתלמות במכללה ו 33 מששה גנים שאינם בתכנית ולא שובצו בהם כלל סטודנטים. הגנים כולם במדרג סוציאקונומי בינוני-גבוה, המחקר התבצע בשיטה הכמותית. כלי המחקר היה שאלון שעובד על ידי עורכת המחקר על בסיס המחקר של גילת, רוסו צימט, טל, טבק, (2018) וכלל שאלות לגבי שביעות רצון ההורים מתפקוד הגננת בסולם ליקרט מ-1 (6=שבע רצון מאוד, 1=לא שבע רצון) בתחומים כלליים כגון הקשר עם ההורים, תכנים הנלמדים בגן, ושאלות המתייחסות לשביעות רצון מפעילויות מיוחדות בגן כגון: קיום יוזמות ופרויקטים משמעותיים, שותפות ההורים בתהליכים לימודיים, יידוע ההורים ושילובם בתהליכי היוזמות בבית ובגן, שילוב טכנולוגיה בלמידה, ושותפות הילדים בהבניית הסביבה החינוכית. השאלונים נמסרו להורים דרך האינטרנט בחודש ינואר 2019. הממצאים מצביעים על כך ששביעות הרצון הכללית של הורים בגני עמית אקדמיה גבוהה יותר מזו של הורים בגנים שאינם בתכנית. במיוחד לגבי קיום יוזמות ופרויקטים משמעותיים (5.83 לעומת 3.25 בהתאמה) ושילוב מדיה דיגיטלית (5.14 לעומת 3.65 בהתאמה). ($p < .05$). הממצאים מחזקים את חשיבות שיתופם ומעורבותם של ההורים בעשייה הגנית בדגש על פדגוגיה חדשנית, כפי שמתקיימת בתהליך הטמעת היוזמות בגני עמית אקדמיה. להמשך מוצע להרחיב את המחקר לגנים נוספים ולבחון דרכי שיתוף מגוונות בהיבט הקהילתי.

גילת, י', רוסו צימט, ג' טל, ק' וטבק, ע' (2017). תפיסות הורים הנוגע למעמדה, לתפקידה ולתפקודה של הגננת. בתוך: **חוקרים @ הגיל הרך**. כתב עת מדעי לחקר הגיל הרך. גליון מס' 5. מכללת לוינסקי לחינוך.

מדוע כעס רב יוסף על רב אויא – ניתוח סיפור תלמודי על פי שני ענפי נוסח שונים

ד"ר יצחק (צחי) בלאו

האקדמית גורדון

אחד מענפי המחקר האקדמי של חקר התלמוד הוא השוואה בין גירסאות הטקסט התלמודי לעדי נוסח מקבילים של כתבי יד ודפוסים שונים. לעיתים השוני בין עדי הנוסח הוא קטן ולעיתים הוא גדול וחוקרי התלמוד מנסים לזהות ולהבין את המשמעויות השונות של השינויים מתוך שכל ישר ומחשבה ביקורתית.

במחקר שיוצג להלן נעשה ניסיון לנתח סיפור תלמודי המופיע בתלמוד הבבלי (מסכת ברכות, דף כח ע"ב) על פי שני ענפי נוסח. ענף נוסח א' המבוסס על דפוס וילנא, ונציא ושונצינו. ולעומתו ענף נוסח ב' המכיל עדי נוסח אחרים המופיעים בכתבי היד מינכן 95, פאריס 671 וכן בספר היוחסין לרבי אברהם זכות.

הסיפור עוסק בנוהג שהתפתח בבבל בתקופת האמוראים והגאונים - "הדרשה בציבור" שכונתה בשם "פירקא". מטרתו של נוהג זה היתה לחבר את המון העם הפשוט אל הישיבות ואל תלמידי החכמים ותורתם. נוהג זה הכיל התקהלות מחייבת פעם בשבוע, שבה היה דורש אחד החכמים בפני המון העם. כדי לתת ל"פירקא" תוקף וחשיבות נהגו להשתתף בה תלמידי חכמים וגם ראש הגולה בבבל. תוכן הסיפור התלמודי שנחקר עוסק ברב אויא שלא הגיע ל"פירקא" של רב יוסף. מן הסיפור מובן שרב יוסף הקפיד על היעדרותו של רב אויא. תלמיד נוסף של רב יוסף, אביי, רצה להניח את דעת רבו ולכן שאל את רב אויא בנוכחות רב יוסף לסיבת היעדרותו. בין אביי ורב אויא מתפתח דין ודברים שבו רב אויא מנסה להצטדק ולהסביר מדוע הוא לא השתתף בדרשתו של רב יוסף. מתוך דין ודברים זה, נלמדות הלכות שונות הקשורות להלכות תפילה וזו הסיבה שסיפור זה הובא בין הסוגיות העוסקות בהלכות אלו במסכת ברכות.

המתודולוגיה בה נקטנו, בבואנו לנסות ולהבין סיפור תלמודי זה, היתה לדקדק היטב בגירסת הסיפור על פי כל אחד מעדי הנוסח, לזהות את ההבדלים ולנתחם ומתוך כך לבחון האם משמעות הסיפור נשארת דומה או שונה. נמצא שככל הנראה עדי מציגים שתי נקודות מבט שונות של הסיפור. ענף נוסח א מציג את הסיפור מתוך נקודת מבט של לימוד זכות על רב אויא וכבר בתחילת הסיפור מופיעה הסיבה שבגללה נעדר רב אויא מן הפרקא, "חלש" - כלומר לא חש בטוב. סיבה זו אינה מופיעה בתחילת הצגת הסיפור על פי ענף נוסח ב' ונקודת המבט שם היא של לימוד חובה על רב אויא. לפי ענף נוסח זה הסיפור מובא מנקודת מבטו של רב יוסף (שלא ידע מדוע נעדר רב אויא) והוא פותח בתיאור כעסו של רב יוסף על היעדרותו של רב אויא מן "הפירקא" ולפי עדי הנוסח השייכים לענף נוסח זה רב יוסף אף שולח שליח שינדה את רב אויא.

כידוע כינויו של רב יוסף היה "סיני" שכן היה בקי מאד במקורותיה של התורה שבע"פ. הצעתנו היא שרב יוסף אכן התייחס למעמד הפרקא שלו, כאל מעמד הר סיני וזוהי הסיבה שהוא מרביץ תורה בהמונים ומכאן הקפדתו הגדולה על היעדרותו של אדם חשוב כרב אויא, דבר שניתפס על ידו כזילזול במעמד.

במבט רחב יותר נראה שיתכן וניתן לשלב מאמר הלכתי מפורסם שנאמר על ידי רב אויא העוסק בחובה "לא לסור מחכמים ומדבריהם". העדרותו של רב אויא עמדה בסתירה לדבריו ויתכן שעובדה זו גרמה אולי להתגברות הכעס של רב יוסף על היעדרותו של רב אויא מדרשתו.

צייר השואה אוזיאש הופשטטר **ופטרוניו ניצולי השואה אירנה ויעקב (ז"ל) וודיסלבסקי**

ד"ר אביטל הכט
האקדמית גורדון

רקע: המחקר נועד לבחון את הקשר שצמח כתולדה מהמפגש בין אוזיאש הופשטטר לבין אירנה ויעקב וודיסלבסקי, מה היו מניעיהם של הצדדים, כיצד קשר זה התנהל. זהו מחקר נרטיבי המוקדש כולו להזדמנות שנוצרה מהחיבור בין שאיפותיהם של שורדי השואה להנציח את האירועים, החוויות והטרגדיה האנושית של יהודים ובני אנוש שהפכו לקורבנות של האידיאולוגיה הנאצית, הנצחה שקיבלה ביטוי שונה אצל כל אחת מהדמויות.

שיטה: סקירת תרומתם של בני הזוג וודיסלבסקי לפריצת הדרך שחלה ביצירתו של הופשטטר במהלך שנות השמונים והתשעים של המאה העשרים. המחקר בוחן האם הייתה זו התנהגות פטרונית ומה היו המניעים המשותפים שאפשרו את קיומו של הקשר שנוצר בין הצדדים, שהמניב והותיר פירות אומנותיים ובעלי ערך היסטורי.

כלים: מחקר נרטיבי זה שואב את מקורותיו מסיפורים אישיים, תיעוד עיתונאי, אירועים היסטוריים ויצירות אומנות על פני רצף של זמן ומרחב משותף שנוצר בין הופשטטר ובין יעקב וודיסלבסקי בפרק משמעותי במהלך שנות חייהם האחרונות.

הליך: נאספו עדויות כתובות, מצולמות ונגבתה עדות מרכזית מפי אחת הדמויות המרכזיות שהינה נשוא המחקר: אירנה וודיסלבסקי.

ממצאים: מהמחקר עולה כי בני הזוג וודיסלבסקי התמידו בהענקת סיוע כלכלי להופשטטר במהלך כל השנים מאז היכרותם ועד לפטירתו. מלבד מקורת הגג בדמות דירה שהייתה בבעלותם ונמסרה לצייר לצורך מגורים, השתתפו בני הזוג בכלכלת ביתם של הופשטטר ואישתו אנה, סיפקו לו חומרים ליצירה האומנותית וקידמו את התודעה הציבורית אודות יצירתו בפני כלל הציבור ובפני אוצרים, בעלי גלריות ואנשי ציבור וממשל. כך הצליח הופשטטר להתמקד ביצירתו אשר הניבה מאות ציורים - ייחודיים לו, שצוירו הן בצבעי פסטל והן בדיוית שחורה, רובם על נייר ציור שעובד בעיבוד האופייני לאומן.

מסקנות ראשוניות: האומנות הייתה מוקד חייו המרכזי של הצייר אוזיאש הופשטטר, וזאת למרות שהנסיבות הטרגיות וקשיים שצבעו את רוב ימיו בגווני הישרדות עזים. הופשטטר הצליח לשרוד את השואה כאומן, וככזה שיקם את חייו בפולין - יחד עם אשתו אנה, ולאחר שאיבד את רוב בני משפחתו בתום מלחמת העולם השנייה. הייתה זו האומנות שהובילה אותו לתובנה כי לא יוכל להביע את עצמו תחת המשטר הקומוניסטי. גם כשעלה לישראל התקשה הופשטטר ליצור חיבור יעיל בין אומנותו לפרנסתו, אולם לא זנח את היצירה האומנותית למרות קשיי הפרנסה שאפיינו את שנותיו הראשונות בישראל. יחד עם זאת, הייתה זו פטרונותם של הזוג וודיסלבסקי שאפשרה להופשטטר ליצור ללא דאגה קיומית ומבלי שנאלץ לחלוק את זמנו בין עבודה ליצירה. בכך כישוריו של הופשטטר הניבו יצירה עשירה ומגוונת שהביאה לפריצת דרך בזירה האומנותית בארץ ובעולם.

תפיסות תלמידים את האפקטיביות של למידה היברידית במתמטיקה

ד"ר חוה וידרוגור, פז בן-עמרם

האקדמית גורדון

רקע. למידה היברידית הנקראת גם למידה מעורבת משלבת למידה פנים אל פנים עם למידה עצמאית בסביבה מקוונת. מחקרים לגבי למידה היברידית בבית הספר במקצועות שונים חלוקים לגבי היתרונות שלה בהיבטים שונים בהם גם הישגי התלמידים. במחקר הנוכחי התלמידים למדו מתמטיקה בעזרת אקדמיית קהאן שהיא סביבת למידה מקוונת המספקת תכנים במקצועות שונים בשילוב עם למידה בכיתה. מטרת המחקר הייתה לבדוק באיזה אופן תופסים תלמידים בכיתות ט'-י את האפקטיביות של הלמידה ההיברידית במתמטיקה.

שיטה. המחקר נערך בשיטה איכותנית.

משתתפים. במחקר השתתפו 18 תלמידים מכיתות ט'-י מבית ספר טכנולוגי באיזור חיפה בו משולבת למידה היברידית במתכונת של אקדמיית קאהן בלימוד מקצוע המתמטיקה.

כלים. נעשה שימוש בשני כלי מחקר. כלי מחקר ראשון היה ראיון חצי מובנה שכלל מספר שאלות כגון: ספרי איך מתרחשת הלמידה שלך בקאהן אקדמי? מה היית משנה? מוסיף/מוסיפה? הסבר/י כיצד משתלב המורה בלמידה בסביבת קאהן אקדמי. תן /תני דוגמאות. שאלות נוספות נשאלו עם התפתחות הראיון. כלי חקר נוסף שנעשה בו שימוש היה רפלקציות אישיות שנכתבו על ידי התלמידים שלוש פעמים במשך הלימוד בעזרת מערכת קהאן.

הליך. איסוף הנתונים התבצע על ידי החוקרות בראיונות אישיים שנקבעו עם כל משתתף. ניתוח הנתונים התבצע בניתוח תוכן על פי התיאוריה המעוגנת בשדה תוך שימוש בהליך בדיקת הסכמה בין שופטים לחיזוק מהימנות המחקר.

ממצאים. נמצא כי התלמידים תופסים את עצמם כעצמאיים ומשקיעים יותר במתמטיקה, מודעים יותר לתפקוד הלימודי שלהם, ומחוייבים יותר למקצוע. המורים המשתמשים באקדמיית קהאן נתפסים כמקצועיים יותר, משקיעים יותר בעבודתם, מחוברים יותר לצרכים וליכולות של תלמידיהם. הלמידה היברידית בעזרת אקדמיית קהאן נתפסת כסביבה מעודדת עצמאות, זמינה ומעניינת יותר מספרי הלימוד הרגילים ומקצוע המתמטיקה נתפס כמעורר מוטיבציה ומהנה יותר בעקבות השימוש באקדמיית קהאן. יחסי הגומלין בין המורה לתלמיד נתפסים כבסיס רגשי ומוטיבציוני חשוב יותר ללמידה מאשר שימוש בסביבת הלמידה החדשנית.

המסקנה המרכזית הינה כי התלמידים תופסים את הלמידה ההיברידית במתמטיקה כאפקטיבית. הוראה היברידית מקדמת פרסונליזציה בלמידה, עצמאות של הלומדים ותהליכי הוראה-למידה חדשניים. עם זאת, נשמרת חשיבותה של נוכחות המורה כמתווך למידה רגשי וקוגניטיבי עבור התלמיד. מומלץ למורים ליישם את שיטת הלמידה ההיברידית, שתאפשר למידה חדשנית בסביבות מקוונות כגון אקדמיית קהאן, לצד אינטראקציה בלתי אמצעית בין המורה והתלמיד.

שיעורי מתמטיקה של מתרגלים ושינויים שחלו בהם תוך כדי הוראה

בבית ספר וירטואלי

ד"ר שולה וייסמן

האקדמית גורדון

רקע. בשנת 2012 הוקם בישראל בית ספר וירטואלי המנוהל על ידי המרכז לטכנולוגיה חינוכית ומיועד לתלמידים מהפריפריה, בעלי פוטנציאל גבוה אשר בבית ספרם אין אפשרות ללמוד מתמטיקה ברמה של 5 יחידות לימוד. צוות בית הספר כולל מפתחים של חומרי לימוד, מורים ומתרגלים. המתרגלים הינם סטודנטים מצטיינים ללא ידע או ניסיון בהוראה ובפדגוגיה הממלאים תפקיד שאינו קיים בדרך כלל בשיעורי המתמטיקה בבתי הספר. המחקר התבצע בבית הספר הווירטואלי שבו תלמידים ממקומות שונים בארץ לומדים מתמטיקה בסביבת למידה וירטואלית-סינכרונית. ההתמקדות הייתה בשיעורי התרגול, נבדקו דרכי ההוראה של המתרגלים והשינויים שהתרחשו לאורך השנה בשיעורים. ייחודיות המחקר מתבטאת בהתבוננות המעמיקה בעבודת המתרגלים בסביבה וירטואלית בתקופה שבה הם מלמדים (craft mode). **מטרת המחקר** היא לנתח את ההוראה של מתרגלים למתמטיקה בבית ספר וירטואלי מההיבטים של שינוי בתפיסותיהם, שינוי בפרקטיקה בשיעורים שלהם והקשר בין תפיסותיהם המוצהרות לבין פרקטיקת ההוראה שלהם. **שיטה:** המחקר התבצע בפרדיגמה איכותנית על פי התיאוריה המעוגנת בשדה. איסוף הנתונים נעשה על פי תוצרי הניתוח ותוצרי הניתוח כיוונו את המשך איסוף הנתונים. ניתוח הנתונים כלל שילוב של ניתוח אינדוקטיבי וניתוח מכוון. **משתתפים:** שלושה מתרגלים המלמדים מתמטיקה ברמה של 5 יחידות לימוד בכיתות י' וי"א בסביבה וירטואלית. המתרגלים הם סטודנטים מצטיינים במקצועות עתירי מתמטיקה שנבחרו בקפידה והם חסרי השכלה רשמית בהוראה. **כלים:** על מנת לאמת את הממצאים נעשה שימוש בשלושה כלי מחקר: (א) ראיונות אישיים עם המתרגלים; (ב) תצפיות בשיעורי המורים ובשיעורי המתרגלים; (ג) תצפיות במפגשי פנים אל פנים ובמפגשים וירטואליים בין המתרגלים לבין המורים ובמפגשי הצוות של בית הספר. **הליך:** הראיונות והשיעורים נותחו בעזרת מודלים שנבנו. מאפייני השיעורים והשינויים שחלו בהם נבדקו בהתייחס למבנה השיעורים (ניתוח מקרו) ולשאלות שנשאלו בשיעורים (ניתוח מיקרו). השיעורים נבחרו משלוש תקופות של השנה.

ממצאים. שני המודלים שפותחו: מודל לניתוח קונספציות ומודל לניתוח השיעורים. אצל כל אחד מהמתרגלים חל שינוי המרמז על למידה תוך כדי הוראה. השינויים התבטאו בשינוי בתפיסת התפקיד, בהוספת מטרות ושימוש במגוון רחב יותר של אמצעים להשגתן. השאלות הנפוצות ביותר בשיעורים היו, מצד אחד, שאלות ניהול שכוונו בעיקר לפיצוי על היעדר קשר העין עם התלמידים; ומצד שני, שאלות פיגומים שמטרתן לסייע לתלמידים להתקדם בפתרון. לעומת זאת, שאלות הבנה ושאלות הרחבה שיכולות להיחשב שאלות "מסדר גבוה" נשאלו בתדירות נמוכה. רוב השאלות ששאלו התלמידים היו מסוג שאלות אימות, ורק לעיתים נדירות התלמידים שאלו גם שאלות הבנה או שאלות הרחבה.

מסקנות. תוצאות המחקר יכולות לשמש בסיס להכשרה מקצועית עתידית של מתרגלים לפני תחילת עבודתם שתוכל לגשר על הפער בין הכוונה ברמה המוצהרת לבין היישום הממשי בסביבת הלמידה. התייחסות המתרגלים להתמודדות עם הוראה בסביבה וירטואלית הייתה דואלית. מצד אחד הם ציינו את הסיבה כמיוחדת ומאתגרת ומנו את יתרונותיה (נגישות, גמישות, מתן הזדמנות, ייחודיות קבוצת התרגול); ומצד שני דיברו על הקשיים (בדידות התלמיד, היעדר קשר עין עם התלמידים). הכלים בהם השתמשו המתרגלים להתמודדות עם היעדר קשר עין עם התלמידים היו בעיקר בשאלות הניהול ששימשו עבורם בקר לנוכחות התלמידים בשיעור הן מבחינת הימצאותם ליד המחשב והן לוודוא שהם עוקבים אחר הנעשה בשיעור. השימוש בטכנולוגיה לא בא לידי מימוש בשימוש בתוכנות. כיום, עם התפתחות טכנולוגיות המידע והתקשוב, והכנסתם למערכת החינוך צפויה להיות למחקר תרומה רבה לתחום שמתרחב עם השנים.

אינטליגנציה רגשית, תמיכה חברתית ודאגות בימי הקורונה

פרופ' ליהוא זיסברג* פרופ' אנה זיסברג**

* האקדמית גורדון, ** אוניברסיטת חיפה

רקע. מחקר זה יצא לבחון מודל המסביר את התפקיד האפשרי של משאבים אישיים (אינטליגנציה רגשית – א"ר) וחברתיים (תמיכה חברתית) בהתמודדות עם תגובת הדאגה (סמפטום של חרדה) בקרב מדגם מגוון של ישראלים בשיא משבר הקורונה.

שיטה. מחקר במערך מתאמי המבוסס על כלי דווח עצמי מקוונים.

משתתפים. 275 תושבי ישראל שגויסו דרך רשתות חברתיות בגילאים 18-78 (ממוצע 47.00 ס"ת = 16.15), מתוכם 75% נשים ענו לשאלונים ונתנו הסכמה להשתתף במחקר.

כלים. נעשה שימוש בכלי דווח עצמי מתוקפים מהספרות הפסיכולוגית-וסוציולוגית: **דאגות:** נמדדו ע"י שאלון Penn state worry questionnaire, בן 16 פריטים הנהנה ממהימנות ותוקף גבוהים.

א"ר: נמדדה ע"י שאלון TEIQUES-SF הבוחן את המושג על פי המודל האישייתי. בשאלון 30 פריטים והוא מראה מהימנות ותוקף נאים במחקרים שונים בארץ ובעולם. **תמיכה חברתית:** נעשה שימוש ב 2 תת סולמות המעריכים תמיכה חברתית פסיכולוגית ותמיכה חברתית אינסטרומנטלית הלקוחים מ Berlin Social Support Scales, בסה"כ 8 פריטים המראים מהימנות ותוקף מבנה נאותים בספרות הקיימת. **דמוגרפיה:** שאלון קצר בקש נבדקים לציין את מגדרם, גילם, מעמדם הכלכלי ורמת ההשכלה שלהם.

הליך - המידע נאסף באופן מקוון. הנתונים נותחו בסיוע מודולת AMOS 21.0 לצורך בצוע ניתוח נתיבים.

ממצאים.

הממצאים תמכו חלקית במודל המוצע: תמיכה חברתית אכן תווכה את הקשר בין א"ר ודאגות. יחד עם זאת בעוד שתמיכה חברתית פסיכולוגית הראתה קשר שלילי עם דאגות (כצפוי), תמיכה חברתית אינסטרומנטלית נמצאה בקשר חיובי עם דאגות, בניגוד למשוער. יתכן וסוג כזה של תמיכה חברתית מעורר יותר תחושת תלות באחרים וחוסר אונים מה שמגביר את הדאגה במקום למתנה.

מסקנות ראשוניות. א"ר מצטיירת כמשאב התמודדות אישי המאפשר גיוס תמיכה חברתית בעת התמודדות עם איום. יחד עם זאת תמיכה חברתית פועלת באופן דיפרנציאלי בקשר שלה עם מידת הדאגה.

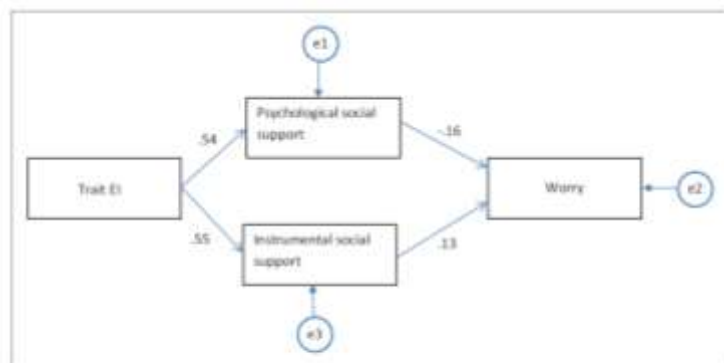

Figure 2. Empirical model.

All path coefficients are statistically significant at $p < 0.03$ or better.

Error terms and insignificant paths were dropped for the sake of brevity and clarity.

Chi-Square = 14.29 (df = 1), $p < 0.01$.

CFI = 0.98, NFI = 0.97, RMSEA = 0.05.

דברים שרואים מכאן לא רואים משם – תפיסתן של מורות את תפקידן במסגרות שילוב שונות של תלמידים כבדי שמיעה וחרשים במערכת החינוך הכללית

ד"ר גליה טלר-אזולאי *, ד"ר סופי שאולי **

*האקדמית גורדון והמכללה הערבית חיפה, **האקדמית גורדון ואקדמית גליל מערבי

רקע. שאלת שילובם של תלמידים שוני צרכים במערכת החינוך הכללית עולה תכופות לדיון ציבורי. לאחרונה, ביתר שאת בעקבות תיקון 11 לחוק החינוך המיוחד. התיקון מאפשר ליותר תלמידים שוני צרכים להשתלב במסגרות החינוך הכללי ובכך מתגברת ההטמעה של עקרון איכות החיים במערכת החינוך בישראל. במחקר זה נבחנו עמדות מורים של תלמידים כבדי שמיעה וחרשים (כו"ח) בנוגע לשילובם. עמדות מורים ודרך תפיסתם את תפקידם נמצאו במחקרים קודמים כבעלי השפעה רבה על טיב השילוב. מטרת המחקר הייתה לבחון האם במודלים השונים של שילוב כו"ח קיים קשר בין תפיסת המורה את דרך השילוב המיטבית לבין תפיסת תפקידו ואם כן מהו. **משתתפים.** כיום בישראל לומדים תלמידי יסודי עד תיכון כו"ח באחת משלוש מסגרות חינוכיות אפשריות: בית ספר לחינוך מיוחד, כיתות כו"ח ייעודיות בחינוך הכללי (שילוב אינטגרטיבי) או כחלק מכיתת שומעים (שילוב בהכללה). בכל המסגרות מלמדות מורות מומחיות להוראת כו"ח. בשילוב האינטגרטיבי אלו הן מורות מתנכות, בשילוב בהכללה מגיעים אל תלמידי כו"ח המשולבים מורות נודדות שנותנות לתלמיד מענה פרטני לצרכיו. קבוצות המורים עבורם התיקון לחוק עשוי להיות משמעותי הן מורות השילוב בהכללה והשילוב האינטגרטיבי. מתוך קבוצות אלו נדגמו 23 מורות, המלמדות בצפון הארץ ובמרכזה. **שיטה.** מורות כו"ח בשילוב אינטגרטיבי ($n=12$) ובשילוב בהכללה ($n=11$), רואיינו, על פי פרוטוקול ראיון חצי מובנה. **כלים.** פרוטוקול ראיון חצי מובנה המבוסס על סקירת ספרות פותח ותוקף. **הליך.** הראיונות, שנערכו פנים אל פנים או טלפוני, הוקלטו, תמללו ונותחו תמתית. **ממצאים.** בהשוואת תשובותיהן של המורות לשאלות הראיון שנגעו להגדרת תפקידן ולמקומן בתהליכי קבלת ההחלטות בבית הספר עולה כי תפקידה של מורת כו"ח נתפס בשתי הקבוצות כמתווכת בין התלמיד לסביבתו בעיקר בהיבט החברתי. מורות השילוב האינטגרטיבי הציגו עצמן כמתווכות בגזרה הרחבה של חברת השומעים בעוד המורות בשילוב בהכללה ראו צורך בתיווך בגבולות בית הספר בלבד. השילוב החברתי בעיני מורות השילוב האינטגרטיבי הינו מיטבי כאשר החברה משתנה ומקבלת את הכו"ח כפי שהוא בעוד מורות השילוב בהכללה הגדירו שילוב מיטבי כהצלחה לימודית וחברתית בבית הספר. להשגתו של השילוב המיטבי ראו מורות השילוב האינטגרטיבי צורך במיגור סטוראוטיפים חברתיים וטיוב הנגשה ואילו מורות השילוב בהכללה הציגו את הצורך בשינויי חקיקה בתוך מערכת החינוך לשם השגת מטרה זו. **מסקנות ראשוניות.** ניתוח דברי המרואיינות מציג קשר בין תפיסת הגדרת התפקיד לבין תפיסת מהות השילוב. הדברים מאירים את הדיסוננס בין עקרונות השילוב: נורמליזציה ואיכות חיים. בעמדתן של מורות השילוב האינטגרטיבי משתקפים המוטיבים המרכזיים של עקרון איכות החיים. בדברי מורות השילוב בהכללה, לצד ההזדהות עם הרבה מן המוטיבים הללו, עולים מספר מאפיינים שניתן לשייכם לתפיסה שמאחורי עקרון הנורמליזציה. בראייה רחבה אחרת, ממצאי המחקר עשויים להדגיש את המקום של המוסדות האקדמיים להכשרת מורים בגיבוש הגדרת התפקיד, ובכך את תפיסת מהות השילוב, בקרב פרחי ההוראה.

תוכנית מעטפ"ת: פיתוח וממצאים ראשוניים

פרופ' אליעזר יריב

האקדמית גורדון

החלטת משרד החינוך לשלב תלמידים עם צרכים מיוחדים בכיתות רגילות הגבירה מאד את העומס שמוטל ממילא על המורים. ההחלטה הזו עלולה להגביר עוד יותר את תופעת הפער הטיפולי, כאשר ילדים ומתבגרים שסובלים מצוקות נפשיות לא מקבלים סיוע מרשויות המדינה. כדי לצמצם פער זה מציע ארגון הבריאות העולמי שהפסיכיאטרים והפסיכולוגים המעטים שפועלים בשטח ישירו אנשים שמוכנים לתת סיוע נפשי לאותם ילדים. את המתכונת הזו פיתחתי במהלך שש שנים של הוראה בחוג לחינוך משלב. תוכנית מעטפ"ת (מערך טפול תומך) מבוססת על שיתוף פעולה בו פסיכולוג חינוכי מדריך גננת או מורה כיצד לסייע לתלמידיה. בהתאם לפרוטוקול שנבנה במיוחד לתוכנית, הסטודנטיות, כולן מורות בכירות, התבקשו לבחור תלמיד עם קשיים רגשיים וחברתיים ולבקש את הסכמתו והסכמת ההורים לערוך התערבות. בהמשך הן אספו עליו מידע וגם למדו עקרונות וכלים שמקנים מיומנויות חברתיות רגשיות (מח"ר). בשיחת היועצות עם הפסיכולוג הם ניתחו את המידע שנאסף, קבעו מטרה אחת ותכננו את התערבות שנמשכה 6-8 שבועות והקנתה מיומנויות נחוצות.

שיטת המחקר. במסגרת מחקר הערכה מבוקר שבחן את אפקטיביות התוכנית נאספו נתונים משני מקורות בלתי תלויים: (א) 79 סטודנטיות לתואר שני בהוראה (מהן 42% גננות והשאר מורות בבי"ס יסודיים וחטיבות ביניים) שלמדו אצל המחבר. כל אחת התבקשה לבחור שני תלמידים בכיתתן עם קשיי התנהגות לערוך הגרלה מי מהם יקבל ממנה סיוע (קבוצת ניסוי $N=79$) ומי ישובץ לקבוצת ביקורת ($N=75$); (ב) 78 מורות עמיתות (או סייעות בגן) שלימדו באותן כיתות והכירו את התלמידים אבל לא ידעו את תוצאות ההגרלה ולא היו שותפות להתערבות. לצורך מחקר הערכה נבנה שאלון בן 32 פריטים שבדק את הסתגלות התלמידים על פני חמישה ממדים – שייכות, הגנה, לימודים, איזון בהתנהלות וכן כיוון בחיים. המהימנות הכוללת של הכלי (אלפא קרונברך 0.89) ושל כל אחד מהממדים, היו טובים. השאלון הועבר לפני תחילת ההתערבות, בסיומה ובשליש מהמקרים גם כעבור 3 חודשים. לא נמצאו כל הבדלים בין שתי הקבוצות לפני תחילת ההתערבות.

ממצאים. בהשוואת המדידות לפני ואחרי התוכנית נמצא שחלה ירידה משמעותית בשכיחות בעיות התנהגות של התלמידים שקיבלו סיוע, בהשוואה לקבוצת ביקורת. ועוד התברר מהדוחות שהסטודנטיות הגישו בתום ההתערבות שהקורס העשיר את הכלים ושיפר את תחושת המסוגלות שלכן לטפל בהתנהגות לא מסתגלת. הצגת הממצאים תכלול גם היבטים איכותניים שעלו מחקר. הדיון יעסוק בפוטנציאל של תוכנית מעטפ"ת להפוך עם השנים לדרך חיים בבתי הספר, כזו שתגדיל משמעותית את היקף המענה הרגשי חברתי לתלמידי בית הספר תוך שיפור האקלים הלימודי והרגשי בכיתות.

הערכה משלימה בהכשרת מורים

ד"ר ליאורה נוטוב, ד"ר סמדר גלעד חי, פרופ' דיצה משכית

האקדמית גורדון

בצד ביסוסה של הכשרה להוראה על גופי ידע בפדגוגיה, דידיקטיקה ומיומנויות הוראה, מתחזקת במאה ה-21 התפיסה כי מורים נדרשים לפיתוח כישורים ומיומנויות יסוד כמו תקשורת בינאישית, עבודת צוות ומנהיגות. כישורים אלו ממלאים בפועל תפקיד חיוני בחינוך בכלל ובהכשרת מורים בפרט והם מאפשרים לאדם לתפקד היטב בחברה ולהשיג את יעדיו. חשיבות טיפוח של מיומנויות יסוד צפויה אף להתחזק בשנים הקרובות עד הפיכתם לחלק בלתי נפרד מתהליכי ההכשרה למקצוע, וזאת בדומה לתהליכים המתרחשים בשוק העבודה הכלל עולמי. שילוב מיומנויות יסוד בהכשרה להוראה מצריך תכנון מחודש של קורסי לימוד שיאפשרו את קיומם של ביטויים ומודלים המתאימים להערכת התנהגויות נצפות של לומדים.

רקע. בהכשרה להוראה בולט היום שילובם של שני מודלים להערכה: הערכה מסכמת והערכה מעצבת. הראשונה, מתארת את הישגי הלומד בנקודת זמן מסוימת, באמצעות ציון. השנייה, מתמקדת בהענקת משוב מלווה לאורך תהליך הלמידה שנועד לסייע ללומד לשפר את הישגיו. שני המודלים הקיימים מתמקדים בתהליכי השיקוף של תהליך הלמידה ותוצריו. במודלים אילו קיימת אפשרות מוגבלת לשקף ללומד חלק מההתנהגויות שלו (בהקשר לעצמו ובהקשר לסביבתו) שנצפו בתקופת תהליך הלמידה. **מטרת המחקר** הנוכחי היא להבנות הגדרה של מודל הערכה נוסף - 'הערכה משלימה' המאפשר הרחבה של תהליכי ההערכה המעצבת ומיקודו בהערכת תהליך הלמידה בזיקה למיומנויות יסוד שניתן לצפות בהן כהתנהגויות ולהעריכן במהלך שנות ההכשרה באקדמיה לחינוך. **שיטה.** זהו מחקר תיאורטי שבמהלכו פותח המושג החדש 'הערכה משלימה'. ניסוח ההגדרה בוצע בשיטת דלפי (Turoff & Linstone, 2002) לפיה, נערכים מספר סבבים של תשאול שופטים בעלי מומחיות בתחום התוכן הנחקר לצורך דיוק ההגדרה ומשמעותה, עד לקבלת החלטה סופית הנשענת על רוב מוסכם.

הליך. במחקר הנוכחי נערכו שלושה סבבים: בסבב הראשון השתתפו 14 מומחיות (PhD) מסגל המכללה שמשלבות דגמי הערכה שונים בקורסים ו/או חוקרות את הנושא. תחילה, נשלחו בדוא"ל שלוש הגדרות ראשוניות שונות למושג 'הערכה משלימה' עם הסבר קצר על שיטת דלפי. המומחיות נתבקשו לבחור הגדרה על פי קריטריון מבחין: מידת הבהירות של המושג 'הערכה משלימה', ולנמק את הבחירה. על פי ניתוח 10 התשובות שהתקבלו, ההגדרה עודכנה בהתאם. בסבב שופטים שני – נעשתה פנייה ל-20 מומחים מסגל המכללה. התשובות (מ-16 שופטים) מלמדות כי רוב השופטים (כ-75% הביע הסכמה כי ההגדרה המעודכנת בהירה. בסבב השלישי נערך דיון על התוצאות שהתקבלו עד שהחוקרות הגיעו להסכמה וניסוח ההגדרה עודכן.

ממצאים. פיתוח הגדרה של המושג 'הערכה משלימה' על פיה 'הערכה משלימה' הינה תהליך דינמי מתפתח של הפקה, עיבוד מידע ומתן משוב אודות כישורים ומיומנויות יסוד נצפים של לומדים ואודות האינטראקציה שלהם עם הזולת בהקשר לסיטואציה נתונה. תהליך זה מתבצע בזיקה לשונות שבין הלומדים ובאמצעות שימוש במגוון דרכי הערכה ומשוב השונים מאלו המתבצעים בהערכה כמותית (ציונים)". **תרומת המחקר:** בהבניית המושג יש משום הרחבת הידע הקיים בספרות המחקר בתחום הערכת לומדים ותהליכי למידה באקדמיה.

Turoff, M. & Linstone, H., 2002. *The Delphi method: Techniques and applications*. New Jersey Institute of Technology, Newark, USA. <http://is.njit.edu/pubs/delphibook/>

חינוך לאומנויות בגן הילדים בישראל

ד"ר יעל ניאגו

האקדמית גורדון

רציונל: חינוך לאומנויות נתפס כליבת העשייה החינוכית בגן הילדים. הוא כולל שני ערוצי חינוך השלובים זה בזה – חינוך מבוסס אומנויות (דיסציפלינרי) וחינוך באמצעות אומנויות (אינסטרומנטלי). המחקר חושף את התפיסה החינוכית-אסתטית ואת העשייה החינוכית-אומנותית המוסדית (משרד החינוך) וזו הרווחת בפרקטיקה החינוכית והמקצועית (תפיסת הגננות). תפיסות אלו עולות בקנה אחד עם תפיסתו החינוכית-אסתטית של אליוט אייזנר, חוקר והוגה מוביל בנושא של החינוך לאומנויות ובאמצעות אומנויות, שפעל בארצות הברית במחצית השנייה של המאה ה-20. התפיסות וביטוייהן מובילות ליצירת מודל, המציע מסגרת רעיונית וגישה יישומית על פי שלושה ממדים מרכזיים (תפיסה, גישות וביטויים פרקטיים). ממדים אלו התפתחו במרוצת שבעת העשורים לקיומה של מדינת ישראל, ולהם זיקה לתפיסתו של אייזנר. המחקר הוא חלק מעבודת דוקטורט שנערך בהנחיית פרופ' שפרה שינמן באוניברסיטת חיפה. **מטרת המחקר** הייתה להציב פרספקטיבה היסטורית של התפתחות החינוך לאומנויות בגן הילדים בשבעת העשורים הראשונים למדינה (1948-2019), לאפיין את התפיסה החינוכית-אסתטית של הפעילות החינוכית-אומנותית בגן ואת ביטוייה הפרקטיים ולהוביל להמשגה בדרך של יצירת מודל רעיוני ופרקטי לחינוך לאומנויות בגן. **בהרצאה זו אתמקד** במודל המתבסס על ממצאי המחקר, המבטא את תמציתו והמתווה פעילות עתידית באומנויות. **שיטה:** המחקר בוצע על פי עקרונות המחקר האיכותני. על בסיס ההבנות מתפיסתו של אייזנר נבחנו המאפיינים הייחודיים של החינוך לאומנויות בגן – באמצעות מחקר היסטורי (שלבי התפתחותו של החינוך לאומנויות) ומחקר אמפירי (התפיסה החינוכית-אסתטית מנקודת הראות של משרד החינוך וזו של הגננות). **משתתפים, כלים והליך:** על יסוד חקר מקיף ויסודי של עשרות מסמכים של משרד החינוך כפי שנמצאו בארכיונים, חוזרי מנכ"ל וכתבי עת תקופתיים, נאסף אורגן וקוטלג מאגר נרחב של נתונים ראשון מסוגו. תיאור הטקסטים ואפיונם, איתור נושאים מרכזיים וחשיפת משמעותם נעשו בגישה התיאורית-פרשנית כמקובל במחקר היסטורי בחינוך; **מחקר אמפירי** – נותחו 14 מסמכי מדיניות מרכזיים ושלוש תכניות לימודים של משרד החינוך. ניתוח המסמכים הוא הבסיס להצגת נקודת הראות המוסדית במציאות העכשווית. לשם הצגת נקודת הראות של הגננות התקיימו ראיונות עומק חצי-מובנים עם 27 גננות מארבעה סקטורים במערכת החינוך. ניתוח ממצאי הראיונות נערך בדרך של חקירה פנומנולוגית וקונסטרוקטיביסטית-פרשנית. **ממצאים ומסקנות:** האומנויות בגן במהלך שבעת העשורים נתפסות כדרך של ידיעה ועשייה, כלומר כבסיס רעיוני לעשייה החינוכית, שבה הלמידה, ההבעה והיצירה של הילד נרכשים דרך התנסות אסתטית אומנותית רב-חושית. כמו כן, הן נתפסות כפרקטיקה של שילוב גישות (דיסציפלינרית וחוף-אומנותית אינסטרומנטלית) שהאינטראקציה ביניהן יוצרת גישה ייחודית – הגישה המשלבת, שבה אומנויות מבוססות דיסציפלינה היא תשתית לעשייה החינוכית. ממצא משמעותי המשקף את תפיסת הגננות ואת תפיסת משרד החינוך הוא שנחוץ להטמיע בגני הילדים בכל המגזרים את התפיסה של האומנויות כתחום ידע. מעמדן הדיסציפלינרי של האומנויות תלוי בידע המקצועי של הגננת, בזיקתה לאומנויות, בסגנון ההוראה ובתפקוד המפקחת. לגננת נחוצות אוטונומיה, הכשרה והדרכה להטמעת אומנויות מבוססות דיסציפלינה ולשילוב מושכל של האומנויות בתחומי ידע חוף-אומנותיים הנלמדים בגן. כל אלו משתלבים עם תפיסתו המקיפה של אייזנר על חינוך לאומנויות. ניתוח הממצאים הוא מקור להבנת הפערים שבין התפיסה המוסדית לבין ביטוייה הפרקטיים מאז הקמת המדינה ועד ימינו, ולהצעת דרכי התמודדות לצמצום הפערים בזיקה לתפיסתו של אייזנר.

מה בין המספר-המשורר לבין קהלו באפוס האוגריתי הקדום?

ד"ר שירלי נתן-יולזרי

האקדמית גורדון

רקע: האפוסים האוגריתיים מאופיינים בצורה שירית וסגנון הנוסחתי. מעט מאוד נעשה בתחום ניתוח הנרטיבים וכמעט שאין התייחסות לקשר שבין צורה לתוכן ותרומת קשר זה להיווצרות משמעות בטקסט, וכן נעדרת התייחסות לדרכי הסיפור והשיר כפועלים יחדיו - כיצד המשורר-מספר 'מכוון' את הקהל ליצור משמעות (ברקע אמירה זו נמצאות תאוריות של 'תורת הקוראים').

טענה: כדי להבין ולפרש באופן מעמיק את היצירות האפיות מאוגרית עלינו להתחשב בכך שמדובר בנרטיב בעל צורה שירית (בניגוד ל'נרטיב' או 'שיר' בלבד). מאחר שמחד גיסא מדובר ביצירות בעלות יופי פואטי, והן מציגות לא מעט מאפיינים דומים לשירה המקראית, ומאידך גיסא מדובר ביצירות נרטיביות שבהן הטכניקה והמאפיינים מזכירים את הסיפור המקראי, ראוי להבין על בסיס התכונות של השירה ושל הסיפור גם יחד, ויש להתחשב בתוכן ובצורה יחדיו.

השיטה: שלושה כלים ישמשו אותי לניתוח טקסט: (1) שיטת הקריאה הצמודה אשר ראוי להחילה גם על האפוסים האוגריתיים. (2) התחשבות בממד האוראלי של היצירה האפית, אשר במקור בוצעה בקול, בדקלום או בשירה. (3) השירה האוגריתית מבוססת על קונבנציות ספרותיות – נוסחאות, דגמים מספריים, זוגות מילים, מוטיבים ועוד תבניות, אשר נושאות משמעות כללית. מכאן שהמשמעות שהמאזין מפיק מן היצירה אינה שרירותית אלא מוגבלת על ידי אותו ידע מוקדם (Tacit knowledge). 'הקהילה הפרשנית' אוהזת בידע זה, והיא בעלת 'כשירות' ספרותית לפרש את היצירה. לימוד השוואתי של טקסטים קדומים מקרבנו לאותו ידע מוקדם, ומסייע לנו בפירוש היצירה.

בהרצאה זו אבחן קטע אחד מעלילת כרת ואנתח אותו. אמחיש את המאפיינים האוראליים-פואטיים והן את המאפיינים הנרטיביים, הדומים מאוד לאלו המצויים בסיפור מקראי והשירה המקראית. דרך זו לעיין באפוס מרימה תרומה לפרשנות היצירה ומגמותיה, ויש בה גם תרומה נוספת בהמחשת המורכבות והתחכום של אמנות השירה-סיפור בספרות השמית המערבית, מאות שנים לפני הספרות המקראית.

תוצאות: הקריאה של הטקסט כשירה וכנרטיב יחדיו גילתה כי המשורר-מחבר משתמש במגוון אמצעים המושכים את תשומת לב הקהל ומקדמות את יצירת המשמעות בטקסט – למשל מצלולים, או הוא הטכניקה המשמשת אותו היא חריגה מתבניות מוכרות (נוסחה קבועה או דגם ספרותי, סטיה מדגם החזרה), יצירת אסוציאציות באמצעות מילה מנחה מקשרת, חריגה מביטוי שגורתי, משחקי מילים ועוד. מאמצעים אלו יוצרים דריכות, מושכים את תשומת לב וגורמים להנאה אסתטית. בה בעת, אמצעים שונים והטכניקה של חריגה מהשגורתי והמוכר למעשה מעוררות את הקהל לתהות על ה'צורה' המיוחדת ולחפש אחר משמעות: 'צורות' אלו גורמות לקהל לשים לב לפרטים ולאירועים המסופרים, הן גורמות לו ליצור קשר אסוציאטיבי בין חלקים שונים בעלילה, או לפרש את הסטייה מן המצופה.

תפיסתם של מנחים את תרומת הסדנאות למתמחים בשלושה דגמים (פנים אל פנים, מקוון וחממה)

ורד פרידמן
האקדמית גורדון

רקע סדנאות למתמחים מהוות חלק משלב הכניסה להוראה במערכת ההכשרה. תרומת הסדנא מוכחת בספרות, אך טרם נערכה השוואה בין שלושת הדגמים (פנים אל פנים, מקוון וחממה) מנקודת המבט של המנחים. מטרת המחקר לבחון את תפיסתם של המנחים בנוגע לתרומה ולזהות גורמים מקדמים ומעכבים אותה.

שיטה לצורך איסוף הנתונים נעשה שימוש במערך מחקר משולב.

משתתפים במחקר הכמותי השתתפו 102 מנחים משלושת הדגמים. במחקר האיכותני השתתפו תשעה מנחים, שלושה מכל דגם, אשר ניסיונם בהנחיה הוא מעל שנתיים.

כלים הועבר שאלון שחובר לצורך מחקר זה. שאלון תרומת הסדנא למתמחים מנקודת המבט של המנחים נבנה בהתייחס למטרות שנת ההתמחות (זילברשטרום, 2011) וכן בהתייחס לשאלוני מתמחים אודות תרומת הסדנא (רוטנברג, 2014; המר בודנרו, 2018). השאלון מכיל פרטים דמוגרפיים וחלק עיקרי שבוחן את תפיסת התרומה בתחומים שונים, כגון: תמיכה רגשית, גיבוש מסוגלות עצמית, ידע בדרכי הוראה ועוד. כמו כן חוברו ראיונות עומק חצי מובנים. הכלים עברו תיקוף מומחים על ידי שלושה מנחי סדנאות ומומחה מתודולוגיה.

הליך - נעשתה פנייה לראשי יחידות כניסה להוראה בכל המכללות בארץ. לאחר הצגת מטרות המחקר וחשיבותו, התבקשו ראשי היחידות להעביר למנחים קישור לשאלון המקוון, תוך הבטחה לאנונימית ולשימוש במידע שיתקבל לצרכי מחקר בלבד. לקראת ביצוע הראיון, נערכה פנייה אישית למנחים, תוך שמירה על כללי האתיקה המקובלים. נערך ניתוח סטטיסטי של הממצאים שהתקבלו בשאלון וניתוח תוכן ושיח של הראיונות.

ממצאים הממצאים הכמותיים מהשאלון שהועבר למנחי הסדנאות הראו, כי התמיכה הרגשית נתפסת כחזקה יותר מאשר ממדי התרומה האחרים שנבדקו (ידע, כלים, זהות מקצועית) בכל שלושת הדגמים. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין שלושת הדגמים באשר לתרומת הסדנא. עוד נמצא, כי מנחים ותיקים מייחסים לסדנאות תרומה גבוהה יותר, בכל ההיבטים. על פי ניתוח הראיונות עם המנחים משלושת הדגמים נמצאה נוכחות של תמיכה רגשית ושל קידום תחושת המסוגלות, אותם ניתן לזהות בשני הדגמים החדשים: נמצא כי הדגם המקוון על פי ניתוח הראיונות עם המנחים מאפשר לקדם בעיקר תחושת מסוגלות ואילו דגם החממה נמצא כמקדם תמיכה רגשית מהסביבה הרחבה. בין הגורמים המקדמים, נמצאה הסביבה הפיסית כמקדמת את תרומת דגם החממה ואילו הסביבה המקוונת כבעלת משמעות לתרומה בדגם המקוון. בין הגורמים המעכבים, נמצאו חוסר מחויבות לתהליך וחוסר התאמה בין האוריינטציה של המנחה לבין הדגם של הסדנא.

מסקנות ראשוניות ממצאים אלה של תרומות ייחודיות לשני הדגמים החדשים הוא בעל השלכות יישומיות: בתכנון סדנאות למתמחים, כדאי לשלב מרכיב מקוון יחד עם מרכיב של קשר עם הקהילה, על מנת לקדם את תחושת הרווחה של המתמחים ואת המסוגלות המקצועית שלהם כמורים לעתיד.

ייצוגי משפחות בספרות הילדים הישראלית

ד"ר שי רודין

האקדמית גורדון

במסגרת המחקר שיוצג בהרצאתי נבחנו ייצוגי המשפחה בספרות הילדים הישראלית בין השנים 1948-2019 בעקבות ניתוח 56 יצירות מייצגות.

ממצאי המחקר נחלקים לשלוש תקופות ייצוג בולטות: **בין שנות ה-40 לשנות ה-70** האם היא שנוכחת במרבית היצירות והאב נעדר מהן. מתוך סך ההופעות עולה כי האב מחנך את ילדו ומשמש עבורו סוכן חיברות המנהיר עבורו קודים חברתיים בעוד האם היא הסמכות הרגשית והלוגיסטית במשפחה. כאשר יש צורך בפעולה פיזית, האב הוא שנוקט בה. לעומת זאת, פעולות דומסטיות הן באחריות האם. בשנים אלו התבנית הדומיננטית היא של אב, אם וילד או שני ילדים. מרבית הטקסטים מתארים את נוכחותה של האם בבית ואת הימצאותו של האב מחוץ לבית. בשנים אלו אופוזיציה רעיונית אותרה רק ביצירותיה של לאה גולדברג שהציגה גם זוג ללא ילדים, ופרטים הבוחרים לחיות בגפם ולא להקים משפחה. **בין שנות ה-70 המאוחרות לשנות ה-90 המאוחרות** ניתן להבחין בעידן הביקורת, חלקה הומוריסטית וחלקה נוקבת: הילד ביצירות אינו משמש עוד כאוזן קשבת בלבד. הוא מאפשר לעצמו לחוות דעה על משפחתו, על ההסדרים ההיררכיים ועל יחס ההורים אליו. נוכל לראות שביצירות שונות ההורים והילדים מתוארים כשותפים לפעילויות פנאי מסוימות, דבר שנעדר מיצירות בעשורים הקודמים. ההורים אינם קיימים רק כדי להכיל רגשית את ילדם (האם) או לשמש סוכני חיברות לאומיים (האב) אלא גם מתוארים כחווים עם הילד חוויות שונות וכנעים עמו במרחב הציבורי. התקשורת בין ההורים לילדיהם אינה עוד חד סטרית כי אם דיאלוגית. בשנים אלו ישנה התייחסות לגירושין במשפחה אולם נותרת עליונותה התיאורית של המשפחה הקלסית. **ואילו החל משנות ה-90 המאוחרות** ועד ימינו ניתן להבחין בעידן הגיוון. אמנם מרבית המשפחות נותרות בעלות תבנית ההגמונית אולם מיעוטן נדרשות לדגמים משפחתיים אחרים (חד-הוריות, משפחה חד מינית, משפחה מורכבת, זוגות מעורבים). כמו כן מתוארות משפחות שאחד מחבריהן הוא עם צרכים מיוחדים. במקביל, מתווספות תמות חדשות דוגמת תמות כלכליות (ולמשל קשיים כלכליים או עושר מופלג), יריבות בין אחים וקושי להתמודד עם הולדת אח חדש, קושי של הילדים לזכות בתשומת לבם של הוריהם בעידן המטלות הרבות וההתמכרות לפלאפונים, אלימות במשפחה, ומול אלו, מוצגות תמונות הרמוניות של משפחות מכילות, אוהבות ותומכות בילד המקדמות את מיתוס המשפחתיות הישראלי. גם הרכב המשפחה גדל וכולל הורים ושלושה או ארבעה ילדים. בניגוד לעשורים הראשונים לקום המדינה, המשפחות ההטרורסקואליות שמתוארות בשני העשורים של שנות האלפיים נחלקות לכאלו המשמרות דפוסים סטריאוטיפיים שבהן האשה, נוסף על עבודתה, מנהלת את מטלות הבית, ולאילו המציגות שוויון בין המינים. כמסקנה ניתן לציין את הסתירה שבין ספרות הילדים כאתר דידקטי שמהווה שופר של ההגמוניה המחשבתית וההתנהגותית בכל חברה נתונה, ובין הצגתה האמביוולנטית של המשפחה כאתר שלא דווקא תורם לאושרם של ילדים והינו מושא לביקורת מצד דמויות הילדים והיוצרים/ות כאחד.

הוראה רפלקטיבית של תלמידים מחוננים ולא מחוננים בחטיבת הביניים

ד"ר רוקסנה רייכמן

האקדמית גורדון

רקע: מערכת החינוך במאה ה-21 מבקשת להעניק לתלמידיה מיומנויות מתאימות להתמודדות עם החיים בעולם מורכב, בעידן של חוסר וודאות. לשם כך על המורה לגוון בשיטות ההוראה, ליצור עניין בתלמידיו, לחשוף אותם לדילמות מוסריות ולתרגל רפלקציה משמעותית.

שיטה: המחקר הנוכחי התבצע בשיטה איכותנית. שיטה זו מאפשרת לפרש את המציאות בעיניהם של המשתתפים במחקר.

משתתפים: במחקר השתתפו 20 תלמידים מחוננים בכיתה ח', בגילאים 13-14, בחטיבת ביניים בבית ספר ממלכתי בצפון הארץ וכן 20 תלמידים לא מחוננים שלומדים באותה חטיבת ביניים באותה שכבת גיל.

כלים: כלי המחקר הנבחר הוא יומן רפלקטיבי של התלמידים לפי מודל המעגל הרפלקטיבי של גיבס (Gibbs, 1988). מודל זה דורש מכל משתתף לבצע ששה שלבי רפלקציה על הפעולות שהוא ביצע, על מחשבותיו ועל רגשותיו בקשר לפעולות אלה, וגם להציג תובנות ומסקנות לגבי העתיד. היומנים הרפלקטיביים ליוו את התלמידים לאורך התהליך כולו וכללו שישה עמודים. כמו כן, נעשה שימוש במודל DBM על ששת שלביו.

הליך: המחקר התקיים במסגרת שיעורי הספרות למחוננים ושיעורי היסטוריה לתלמידים האחרים, בארבע יחידות לימוד בנות שעה וחצי כל אחת. הוא נפרש על פני חודש ימים, כאשר בכל שבוע התקיימה יחידת לימוד אחת. המחקר בנוי מששה שלבים. ראשיתו בחלוקת ויניאט (סיפור קצר) שנקשר לשתי דילמות מוסריות, אחת לכל קבוצת תלמידים. בשלב זה, כל תלמיד התבקש להביע דעתו כלפי השאלה כיצד על הדמות מהסיפור להתנהג, לאור הדילמה בה היא מצויה. לאחר מכן, בשלבים שונים לאורך התהליך, התבקשו התלמידים לכתוב רפלקציות בהתאם לשלבים של מודל ההוראה באמצעות דילמות. התלמידים התייחסו לצדדים שונים של הדילמה, כשכל קבוצה בודקת ובוחרת דרכים לפתרון הדילמה על סמך חקירה ולמידה עצמאית, מציעה ומציגה טיעונים להחלטתה. בשלב הבא, התקיימו דיונים משותפים במליאה, במטרה להגיע להחלטה ולפתרון מוסכם. במהלך שיעורים אלה כתבו המשתתפים יומנים רפלקטיביים אישיים אודות התהליך שעברו. לאחר העמקה בספרות המקצועית וחשיפה לדעות שונות של חבריהם, מקצתם שינוי את דעתם או ריככו אותה, רובם הבינו את הדילמה ואת הקושי שלהם עצמם לקבל החלטה. כמו כן, התקיימה מסגרת הוראתית דומה בכיתה של תלמידים לא מחוננים בשיעורי היסטוריה.

ממצאים: ניתוח הנתונים נעשה לאחר קריאת חוזרות של היומנים הרפלקטיביים באופן אנליטי, דבר אשר מוביל למשמעות ויצירת הכללה על התופעה הנחקרת. מיומני התלמידים עלו שלוש תמות עיקריות: הקושי לצאת מ"אזור הנוחות", השותפות וההשתתפות בקבוצה ותרומת ההוראה המבוססת על שני המודלים להבנת משמעותה של הדילמה. הדמיון והשוני בין תלמידי שתי הכיתות יוצגו באמצעות היומנים הרפלקטיביים שלהם.

מסקנות המחקר הצביעו על חשיבות השימוש בשני מודלים (DBM וגיבס) להקניית הרגלי חשיבה ביקורתית ויצירתית, תוך התמודדות עם דילמות מוסריות שקשורות גם לתכנית הלימודים וגם לחייהם של התלמידים.

Gibbs, G. (1988). *Learning by doing: A guide to teaching and learning methods*. London, UK; further education unit.

כיצד תופסים מורים את ערך הסליחה בחינוך והאם, וכיצד, הם מקשרים אותו

למנגנוני הבחינות והציונים

פרופ' חנה שחר, אירית פדרו

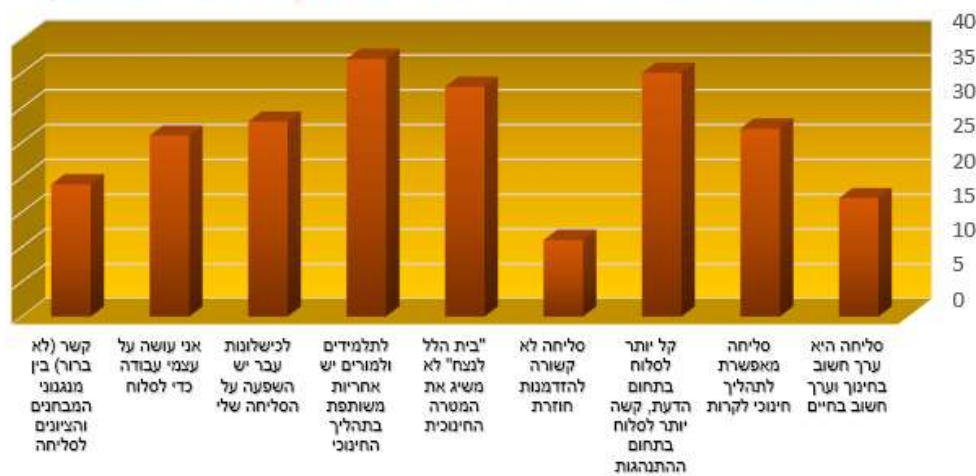
האקדמית גורדון

רקע ורציונל: התפתחות טבעית של בני אדם כוללת הפקת לקחים ושיפור המבוססים על ניסוי וטעיה בלתי פוסקים. תהליך כזה מנוגד למערכת המודרנית העוסקת במדידת הישגים במבחנים, מקומיים ובינלאומיים. מציאות זו פוגעת בתהליך חינוכי המבוסס על ניסוי וטעיה. התלמידים הנכשלים (כ-30%) צוברים חוויות אשר משפיעות על הישגים גם בתחומים שאינם קשורים ללימודיהם. הגדרת המושג סליחה כאן היא: מתן אפשרות לטעות שוב ושוב, עד להצלחה. סלחנות כלפי טעויות וקשיים מניבה תוצאות רצויות בתחומים רגשיים רבים, אך מה חושבים על כך מורים? מטרת המחקר הנוכחי היא לבדוק את תפיסת מושג הסליחה בחינוך בקרב מורים ומורות בבית ספר על-יסודי

שיטה: סוג המחקר הוא איכותני, עם ארבע שאלות ראיון. הראיונות עברו ניתוח תוכן במהלכו קודדו דברי המראיינים להיגדים בעלי תוכן קוהרנטי. ההיגדים נספרו וחולצו מתוכם תמות. יש הגורסים שאין להכניס מספרים למחקר איכותני, ויש הגורסים שאפשר כיוון שמספרים עוזרים בהפיכת המידע המילולי למדויק יותר אך לא משנים את אופיו של המחקר.

משתתפים: 15 מורים, שמונה נשים ושבעה גברים, המלמדים בתיכון ובחטיבת ביניים. וותק: שש שנים ומעלה. גיל: 39-60. נבחרו משתתפים אשר יוכלו לבטא בצורה ברורה את חוויותיהם ולהתמודד עם החשיפה הכרוכה בתהליך. **כלים:** ראיון עומק חצי מובנה שכלל 4 שאלות: האם את/ה חושב/ת שסליחה היא ערך חשוב בחינוך? היכן קל לך יותר לסלוח, לכישלונות בתחום הדעת או בתחום ההתנהגות? האם את/ה רואה קשר בין מנגנוני הציונים והמבחנים לבין הסליחה בחינוך? האם כישלון התנהגותי בעבר מקשה עליך לסלוח? **הליך:** פנייה ישירה אל המורים לאחר הבהרת מטרת המחקר. הפגישות נערכו במקומות נוחים לראיון, אשר ארך כארבעים דקות. **ממצאים:** נמצאו 9 תמות, להלן לוח שכיחויות שלהן:

השכיחות של כל תמה בדברי המורים (N=233 היגדים)

מסקנות ראשוניות: נושא המחקר חדש, ונראה שהנושא מערער את היסודות המוכרים שמנהלים את עבודת המורים מזה שנים רבות. נדרש מחקר נוסף כדי לבסס את תפיסותיהם בסוגית הסליחה, והקשר בינה לבין ציונים.

התרומה של דגם ההכשרה המעשית להוראה "עמית אקדמיה": נקודת המבט של מנהלי המסגרות השותפות לתכנית

ד"ר פני שמעוני, ד"ר מירית שרון

האקדמית גורדון

"עמית אקדמיה" הינה דגם ההכשרה המעשית להוראה הפועלת באקדמית גורדון זו השנה השביעית. מטרת התוכנית לזמן לסטודנטיות התנסות משמעותית בשדה ההוראה תוך שימוש במיגוון מיומנויות ושיטות הוראה חדשניות. במסגרת עמית אקדמיה משובצים בהתנסות המעשית קבוצת סטודנטים בשנה ג' בחוגי הלימוד השונים לאורך שני ימי התנסות ובלווי מדריכה פדגוגית מובילה. זאת לצורך הכרת המערכת החינוכית ולצורך התנסות מיטבית בתהליכי ההוראה.

מטרת המחקר הייתה לתאר את נקודת המבט של מנהלי המסגרות החינוכיות אודות התרומה של השותפות ותהליכי ההכשרה בדגם זה. בזיקה לכך שאלת המחקר מוקדה בחקר התרומה של תכנית עמית אקדמיה כפי שהיא נתפסת בעיני מנהלי המסגרות השותפות בה. המחקר נעשה בשיטה איכותנית, המשתתפים כללו שבעה מנהלי בתי-ספר ו-18 מנהלות גנים מהמגזר היהודי, הדרוזי והערבי בחיפה והצפון. כלי המחקר כללו: ראיונות חצי מובנים עם כל אחד מהמשתתפים. הראיון כלל שאלות שהתייחסו לתרומה של עמית אקדמיה למנהלים השותפים. הראיונות הוקלטו ותומללו. ראשית נותח ניתוח תוכני ראשוני כל ראיון בנפרד, וממצאיו הוצלבו עם תימלולי התשובות של שאר המראיינים. לאחר המיפוי הראשוני עובו קטגוריות חוזרות ונישנות ואוגדו לתמות המרכזיות. הממצאים מצביעים על התרומה של עמית אקדמיה בהקשר לפיתוח המקצועי של הצוותים החינוכיים השותפים בתחום דרכי למידה והוראה חדשניות. תרומה זו מתקיימת באמצעות שלושה ערוצים מרכזיים: הסטודנטים כשגרירי פדגוגיה חדשנית המטמיעים בכיתות ההתנסות דרכי הוראה-למידה חדשניות; המדריכה הפדגוגית המובילה כמשאב ידע מקדם (עם הסטודנטים) פעילויות ויוזמות חינוכיות מותאמות למסגרת החינוכית; הקהילה הלומדת במסגרת קשרי אקדמיה-שדה בעזרת משאבי המכללה. בנוסף, הדגישו המנהלים את המחויבות הרבה שלהם להכשרה המעשית בדגם עמית אקדמיה והצביעו על הצורך בהבניית סדירויות חדשות, הסתגלות והתאמה פדגוגית לאורך הדרך.

הממצאים עולים בקנה אחד עם ספרות המחקר בתחום ומדגישים את הצורך למחקר המשך שיבחן את תרומתם של דפוסי ההכשרה בדגם עמית אקדמיה מנקודות מבט נוספות, כגון של התלמידים והמדריכים. אלו יספקו תמונה רחבה אודות הטמעת חידושים וחדשנות בתהליכי ההוראה וההכשרה בדגם עמיתות - שותפות.